

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 9
2024

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 9

Рівне, 2024

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 9. Рівне : РДГУ, 2024. 106 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 4 від 25 квітня 2024 року).*

УДК 159.922.73 : 355.422 (477)

РОБОТА ПСИХОЛОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**Юрчук Олена, здобувачка ступеня PhD**

спеціальності 053 «Психологія»

Рижа Мирослава, здобувачка ОС «магістр»

спеціальності 053 «Психологія», 1 курс, РДГУ

Постановка проблеми. Воєнний стан, з його непередбачуваністю, стресами та травмами, вимагає від психолога особливого підходу, глибокої професійної підготовки та готовності працювати в умовах постійної небезпеки, коли звичайний ритм життя порушено, а безпека та стабільність стають первинними пріоритетами. Таким чином роль психолога у закладі освіти набуває особливої актуальності. Важливість підтримки психоемоційного добробуту учасників освітнього процесу, адаптації до нових умов та протистояння стресовим факторам стає ключовою в такій роботі.

Завдання психолога у закладі дошкільної освіти в умовах воєнного стану полягає не лише в наданні професійної психологічної допомоги, а й у створенні умов для психологічної безпеки, стабільності та підтримки всіх учасників освітнього процесу.

Мета дослідження полягає в аналізі роботи психолога закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах воєнного стану роль психолога в освітньому процесі вимагає специфічного підходу. Воєнний конфлікт, з його непередбачуваністю та психотравмуючими подіями, ставить перед психологами завдання не лише підтримувати психоемоційний стан дітей, але й адаптувати їх до нових, часто екстремальних умов. Згідно Листа МОН України «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» [1] акцент зроблено на необхідність забезпечення психологічної стійкості вихованців, які стали свідками та жертвами російської воєнної агресії, що підкреслює важливість психологічної підтримки в умовах, коли звичайний ритм життя порушено, а безпека та стабільність стають первинними пріоритетами.

МОН України визначає як пріоритетне завдання забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які страждають від наслідків воєнної агресії. Відповідно до рішень національного рівня, освітні заклади мають активно залучатися до психологічного супроводу дітей та педагогічних працівників. Міністерство, у співпраці з партнерами, активно розробляє та проводить онлайн-вебінари, спрямовані на надання психологічної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події на війні. Такі заходи спрямовані на забезпечення психологічної підтримки, навчання та вірогідне інформування [2].

Організація психологічної підтримки дітей під час воєнного стану вимагає від психолога закладу особливого підходу та глибокої професійної підготовки. Це стосується не лише роботи з дітьми, але й співпраці з педагогічним колективом, батьками та іншими учасниками освітнього процесу, задля:

- гарантування психологічного комфорту в освітньому середовищі, де психолог забезпечує створення умов, за яких освітній процес відбувається без додаткового стресу, попри зовнішні обставини;
- супроводу розвитку вихованців, коли психолог активно працює над підтримкою психічного, розумового, соціального та фізичного розвитку здобувачів освіти, враховуючи їх індивідуальні особливості;
- діагностики та моніторингу розвитку, коли психолог проводить регулярну діагностику та аналіз динаміки розвитку дітей, що дозволяє своєчасно виявляти та коригувати можливі проблеми;

- підтримки адаптації, де в умовах воєнного стану особливо актуальним стає психологічний супровід адаптації дітей до змінених умов закладу дошкільної освіти;
- реалізації спеціалізованих програм, за допомогою яких психолог розробляє та впроваджує низку програм, спрямованих на розвиток, корекцію, профілактику та просвіту, враховуючи індивідуальні, вікові та гендерні особливості дітей;
- роботи з потерпілими, коли особлива увага приділяється дітям, які стали жертвами насильства або потрапили в складні життєві обставини.

В умовах воєнного стану, вплив війни на психічне здоров'я дітей стає критично важливою проблемою, яка вимагає глибокого наукового аналізу та практичних заходів. Даний аспект може бути розглянутий як ключовий напрямок дослідження, що містить в собі всіх учасників освітнього процесу. Педагогічний колектив загальноосвітніх закладів також стикається з наслідками війни, які можуть впливати на їхню професійну діяльність та психоемоційний стан. Вони є ключовими учасниками в процесі надання підтримки дітям, але самі також можуть потребувати психологічної допомоги. Батьки, які переживають війну разом зі своїми дітьми, також потребують підтримки та допомоги у розумінні та подоланні психологічних травм своїх дітей. Вони можуть стикатися з проблемами в спілкуванні з дітьми, які пережили травматичні події, а також можуть мати власні психологічні проблеми, пов'язані з війною.

Таким чином, війна, як соціальна реальність, вносить глибокі зміни в психіку не лише дітей, але й педагогів, адміністрації, батьків та інших співробітників освітніх закладів. Такі зміни можуть мати довгострокові наслідки, які впливають на їхнє повсякденне життя, професійну діяльність та взаємодію з оточенням. Розуміючи глибину проблеми, важливо підкреслити вагомість міждисциплінарного підходу до такого дослідження. Насамперед, це означає, що необхідно вивчати психічний стан дітей не лише з психологічної, але й з соціальної та педагогічної точок зору. Такий підхід дозволить глибше розуміти причини, механізми та наслідки психічних розладів, які можуть виникнути в результаті війни [2, с. 556-557].

Війна може призвести до низки серйозних психологічних проблем. Травми, отримані в дитинстві, можуть стати каталізатором розвитку депресивних розладів, що своєю чергою можуть призвести до деструкції особистості. Більшість людей в країні вже зіткнулися з травматизацією психіки через військові дії. Три чверті українських дітей виявляють симптоми психічної травматизації: порушення сну, зниження інтересу до спілкування, нічні кошмари, погіршення пам'яті. Дані симптоми можуть призвести до соціально-психологічної дезадаптації, а в деяких випадках – до серйозних психічних розладів. Тому робота психолога в умовах воєнного стану повинна бути спрямована на виявлення, підтримку та реабілітацію дітей з психологічними травмами, а також на розробку стратегій для зниження ризику довготривалих негативних наслідків для їхнього психічного здоров'я [2, с. 557].

Сьогодні психолог повинен бути готовим до виявлення та роботи з психотравмами, які діти й дорослі отримали внаслідок військових дій. Так Посібник з діагностики та статистики психічних розладів «DSM-5» (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) [33] надає ключові діагностичні критерії для визначення розладів, що можуть виникнути внаслідок травматичних подій. Зокрема, вказано на групу симптомів, які завдають страждань і перешкоджають нормальному особистісному функціонуванню. Дані розлади (особливо, які виникають у дитячому або підлітковому віці), можуть впливати на різні сфери психіки: когнітивну, емоційну, сферу задоволення потреб та контролю потягів, що власне призводить до особистісної та соціальної дезінтеграції. Основними критеріями розладів є відхилення переживань і поведінки від загальноприйнятої норми. Травматичні події під час війни можуть інтенсивно впливати на емоційні реакції, послаблюючи її адаптаційні можливості, адже психіка людини створена таким чином, щоб проробляти та адаптуватися до травматичних подій. Цей процес тісно пов'язаний з регуляцією емоцій, яка визначається як комплекс психічних процесів, що регулюють інтенсивність емоційних реакцій [4].

У контексті воєнного стану, виникає необхідність особливу увагу приділяти саме афективним переживанням, які вказують на високий рівень стресу і можуть призвести до

різних порушень в організмі. Сучасний підхід до поняття «психотравма» розглядає її як наслідок афективних переживань, викликаних зовнішніми подразниками, які викликають психічний дискомфорт і мають патогенний вплив на особистість [Помилка! Джерело п осылання не знайдено., с. 546]. Тому робота психолога в умовах воєнного стану повинна бути спрямована на виявлення, підтримку та реабілітацію дітей, педагогів та батьків які пережили травматичні події, а також на розробку стратегій для зниження ризику довготривалих негативних наслідків для їхнього психічного здоров'я.

Отже, змістом діяльності практичного психолога є охорона психічного здоров'я всіх учасників педагогічного процесу закладу дошкільної освіти: діти, педагогічний колектив, батьки.

З врахуванням викладеного вище, можна виділити такі основні напрями роботи психолога закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану:

- проведення *діагностичної роботи* шляхом психологічного обстеження дітей, їхніх груп та колективів; моніторинг змісту й умов індивідуального розвитку дітей, що дозволяє своєчасно виявити осіб з ознаками психотравми;
- здійснення *корекційних заходів* з метою запобігання негативних наслідків стресу та травматичних подій; надання підтримки та допомоги учасникам педагогічного процесу, які постраждали від травматичних подій;
- проведення *реабілітаційних заходів* шляхом надання психолого-педагогічної допомоги дітям, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від військових дій, соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов життєдіяльності;
- здійснення *профілактичної роботи* для своєчасного попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості; поширення психологічних знань про способи збереження психічного здоров'я в умовах воєнного стану. Розробку стратегій та заходів, спрямованих на профілактику негативних наслідків психотравми (психологічна просвіта, тренінги з формування стресостійкості, заходи зі зміцнення психічного здоров'я);
- проведення *прогностичної роботи* з метою розробки, апробації і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних складних життєвих умовах; проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку дитини; надання методичної допомоги та консультацій педагогам щодо особливостей взаємодії з дітьми в умовах воєнного стану;

Висновки. Отже, робота психолога закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану вимагає особливого підходу, адаптації та глибокого розуміння специфіки травм, які можуть виникнути у дітей та педагогічного колективу через військові дії. Завдання психолога - не лише діагностувати психічні розлади, але й надавати ефективну допомогу, спрямовану на відновлення психічного здоров'я, адаптацію до нових умов життя та протистояння негативним впливам війни. Це ключовий фахівець, який може забезпечити підтримку, безпеку та стабільність у таких непростих умовах. Таким чином враховуючи глибокий вплив війни на психіку людей, психологічна підтримка та інтервенція стають невід'ємною частиною педагогічного й освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : Лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psiologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>.
2. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. Перспективи та інновації науки. Серія : «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». К.: Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», 2022. № 7 (25). С. 554-567.
3. American Psychiatric Association (APA): Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5-TR). URL: <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm>.

4. Gross J. J., Thompson R. A. Emotion Regulation: Conceptual foundations. Handbook of emotion regulation. New York: Guilford Press, 2007. P. 3-24.

УДК 159.923

ФЕНОМЕН ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ПОГЛЯДАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

Юрчук Олена, здобувач ступеня PhD
спеціальності 053 «Психологія»

Стеблюк Яна, здобувач ОС «бакалавр»
спеціальності 053 «Психологія. Практична психологія», 4 курс, РДГУ

Постановка проблеми. Сучасне сьогодення в Україні тісно пов'язане зі складними умовами життя внаслідок війни, значним зниженням почуття фізичної і соціальної безпеки та захищеності, що призводить до стресу. Для процесу адаптації до мінливих умов, успішної реалізації особистісного потенціалу необхідний розвиток тих якостей особистості, які допоможуть інтегруватись у дійсність, зберегти ефективність діяльності, саморозвиватись та самореалізовуватись. Ключову роль в успішності протистояння стресовим ситуаціям відіграє життєстійкість, яка є фундаментом розвитку особистісних рис, одним з головних факторів індивідуальної здатності людини формувати зрілі форми саморегуляції. Власне життєстійкість, що є здатністю витримувати ситуацію хронічного чи гострого стресу, зберігати успішність діяльності та внутрішню збалансованість, забезпечує збереження психічного здоров'я й працездатності.

Складні соціально-політичні умови, спричинені війною в Україні мають негативний вплив на всі рівні функціонування людини: фізичний, соціальний, психологічний. При цьому діти є однією з найбільш вразливих категорій населення, оскільки в дитячому віці психіка зазнає внутрішніх істотних трансформацій, а надзвичайна ситуація (війна) ускладнює та обтяжує процес внутрішніх перетворень особистості хронічним стресовим станом та психологічним травмуванням.

Дослідження проблеми життєстійкості в науковій літературі розпочалися з праць С.Мадді а С.Кобейса на основі положень екзистенціальної психології (П.Тілліх, В.Франкл, М.Хайдегер). Зарубіжні вчені, зокрема С.Аугеєв Дотерс, С.Бернард, Ф.Родевальт та ін. розглядають життєстійкість крізь призму проблеми подолання стресу й адаптації до суспільства; А.Ла Грека, Н.Лопез та ін. – у зв'язку із соціальною тривожністю в нових ситуаціях; Ч.Карвер, М.Шайєр та ін. – через вплив очікування результату та фізичне благополуччя людини; М.Мікулієнсер, О.Таубман, В.Флоріан та ін. – з точки зору впливу стресу на фізичне здоров'я. В роботах О.Бацилевої, Г.Дубчак, О.Кокун, В.Крайнюка Л.Куликова, А.Фомінової О.Шамач та ін. здійснювались наукові пошуки в напрямку психологічної стійкості особистості та опанування складних ситуацій; Д.Леонтева, С.Рудницької, М.Смольсона, Т.Титаренко Ю.Швалба та ін. – досліджувалась проблема пошуку смислу життя та життєтворчості; О.Бондарчук, О.Бондаренка, М.Боришевського, С.Максименка, В.Моляко, О.Осницького, Л.Сердюк та ін. – вивчались питання самореалізації та саморегуляції активності особистості; Ф.Березина, А.Маклакова, О.Литвиненко та ін. – аналізувалась здатність до адаптації.

Водночас, як підтверджують висновки вчених і свідчить практика, проблема життєстійкості особистості досі залишається недостатньо розробленою, не всі пов'язані з нею питання вирішені. У наш час особистість потребує допомоги у визначенні реальних загроз, подоланні почуттів безпорадності, формуванні навичок контролю та саморегуляції тощо.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати феномен життєстійкості у наукових джерелах.

ЗМІСТ

Архипова Юлія Умови та особливості психологічної готовності юнаків до батьківства.....	3
Галело Тетяна Адаптація внутрішньо переміщених осіб як психологічна проблема	5
Грицюк Карина Вплив участі у бойових діях на психоемоційний стан військових збройних сил України	8
Данильченко Олександр Психологічні особливості впливу інтернет-технологій на студентську молодь.....	11
Дульнєва Анна Особливості емоційного самопочуття дітей під час війни.....	13
Ільчук (Смик) Олена Сутність поняття «емоційна стійкість» у психолого-педагогічних дослідженнях.....	15
Коновалов Артем Передумови психологічної реабілітації працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах війни.....	16
Косяк Тетяна Емоційна регуляція станів дітей дошкільного віку методом терапії іграшкою.....	20
Котяш (Ряба) Леся, Безлюдна Валентина Ставлення молоді до представників нетрадиційної орієнтації.....	22
Марковець Юстина Особливості психологічної готовності особового складу військ (сил) ЗСУ до участі в бойових діях	25
Мартинюк Ольга Шляхи подолання стресу в підлітковому віці	27
Маснюк Тетяна Психологічні особливості прояву тривожності в юнацькому віці під час війни	29
Масюк Василина Психодіагностика агресивності у молодшому підлітковому віці.....	32
Мацкевич Ольга Вплив емоційної сфери на активність особистості в юнацькому віці	33
Мельничук Оксана Психологічні аспекти інформаційного впливу на населення під час війни	36
Миронець Ірина Психологічні особливості емоційної сфери в підлітковому віці...	38
Натина Ганна Підходи до вирішення проблеми запобігання професійному вигоранню	41
Пантелюк Марія Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності студентів	43

Панько Аліна Катерина Психологічні чинники вибору професії старшокласниками.....	46
.....	
Парчук Софія, Юрчук Олена Відновлення психічного здоров'я особистості засобами арт-терапії	48
Пацкова Галина Психологічні особливості реабілітації військовослужбовців, які пережили посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).....	51
Пермінова Наталія, Яцюк Наталія Психологічні методи управління персоналом як чинник підвищення його ефективності.....	55
Поліщук Максим Особливості розвитку міжособистісної комунікації в юнацькому віці	57
Польняк Ольга Поняття «травматичного стресу» в психолого-педагогічній літературі та його особливості.....	59
Попружок Софія Специфіка корекції мовлення у дітей з ДЦП.....	62
Рожко Олена Особливості розвитку літературних здібностей в підлітковому та юнацькому віці.....	64
Солоп Тетяна, Піонтковська Діана Теоретичний аналіз розвитку національної самосвідомості студентської молоді.....	68
Стащук Анна Детермінація психоемоційної сфери особистості природними чинниками.....	71
Тадесв Гордій Роль невербальної комунікації в процесі продажу.....	76
Тулупов Сергій Подружжя психологічна сумісність як фактор благополуччя і щастя родини	78
Хома Людмила Формування медіагігієни українського юнацтва у період війни	81
Чорноус Яна Класифікація синдрому дитячого аутизму.....	85
Шалівський Павло Особливості переживання дитиною кризи в сім'ї	90
Юдко Вікторія Сутність психологічної готовності особистості до участі у бойових діях та її детермінації	92
Юрчук Олексій, Кравчук Анна Дитячо-батьківські взаємовідносини як провідний чинник розвитку ідентичності дитини.....	94
Юрчук Олена, Рижа Мирослава Робота психолога закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану.....	96
Юрчук Олена, Стеблюк Яна Феномен життєстійкості у поглядах вітчизняних та зарубіжних вчених	99